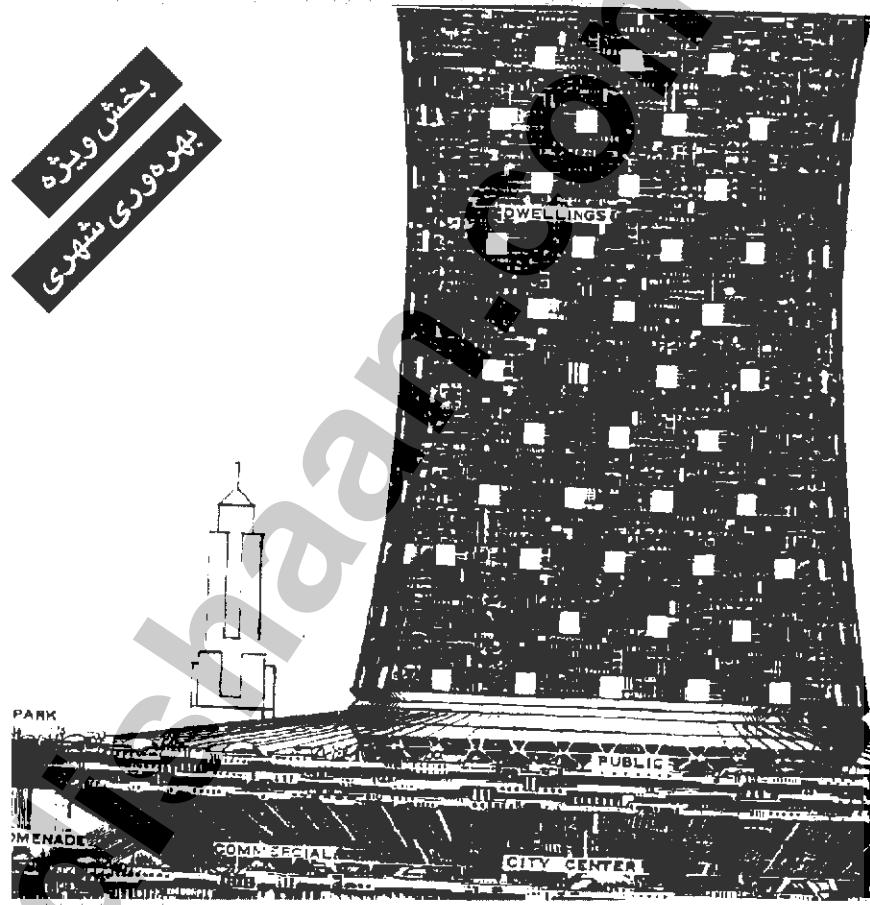

۱- مقدمه
 سهم عمده‌ای از ثروت و درآمد کشورها در شهرها ایجاد می‌شوند. شهرها از نظر اقتصادی شرایطی را فراهم می‌آورند که بهره‌وری کلی و جزئی عوامل تولید می‌تواند بالقوه افزایش یابد. این شرایط تحت تأثیر عوامل متعددی هستند ولی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری نقش بسزایی در ایجاد و شکل‌گیری آنها، از طریق تهیه سیاست‌ها و برنامه‌های مناسب، دارند. اقتصاد پست مدنی بر پایه‌های جدیدی در حال شکل‌گیری است، و این عمدتاً مبتنی بر اطلاعات و تولید کالاهای خدمات غنی از نظر اطلاعاتی است و تقاضا برای مدیریت و برنامه‌ریزی شهری را حتی نسبت به گذشته به شدت افزایش می‌دهد. این مقاله رابطه بین شهرها و بهره‌وری و رشد اقتصاد ملی را، با تأکید خاص بر روی نقش جدید شهرها، در عصر تکنولوژی اطلاعات و یا اقتصاد اطلاعات مورد بررسی قرار می‌دهد. هدف اصلی مقاله نشان دادن این موضوع است که نقش شهرها - و به تبع آن مدیریت و برنامه‌ریزی آنها - همراه با حرکت کشورهای سمت جهانی شدن و انکاء روزافزون بر تکنولوژی اطلاعات در حال افزایش است. به عبارت دیگر، اقتصاد مبتنی بر اطلاعات تقاضاهای جدیدی را برای مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به وجود می‌آورد؛ و به همین دلیل وظیفه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران، در این شرایط جدید کار دشوار و یعجیده‌ای است.

ادامه مقاله بدین صورت تنظیم شده است: در قسمت دوم سهم شهرهادر اقتصاد ملی به اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرد. قسمت سوم به تشریح چگونگی اثرگذاری شهرها بر بهره‌وری و رشد اقتصاد ملی اختصاص داده شده است. قسمت چهارم به اختصار به بررسی نقش مدیریت و برنامه‌ریزی شهری در بهبود و تقویت نقش شهرها در اقتصاد ملی در شرایط جدید اقتصاد جهانی می‌پردازد. در قسمت پنجم نیز جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ارائه می‌گردد.

۲- سهم شهرهادر رشد اقتصاد ملی
 روش‌های مختلفی برای نشان دادن سهم شهرهادر اقتصاد ملی وجود دارند. در کشورهایی که آمار و اطلاعات

نقش شهرهادر بهره‌وری و رشد اقتصاد ملی

علی عسگری

دکتر در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

عضو هیأت علمی گروه شهرسازی دانشگاه

تربیت مدرس

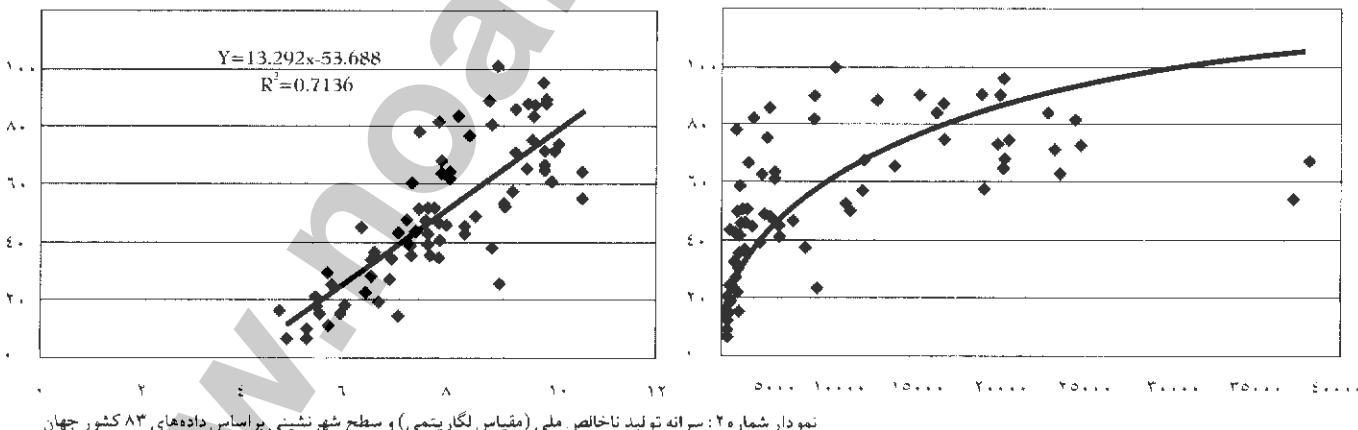
فصلنامه مدیریت شهری / شماره ۷/ پاییز ۱۳۹۲

در مورد فعالیت‌های اقتصادی شهرها به طور کامل و دقیق موجود است، این مسئله احتیاج به تحقیق و بررسی ندارد. در امریکا، به عنوان نمونه، مقدار تولید و درآمد شهرها و مادرشهرها همانند تولید ناخالص ملی محاسبه و برآورد می‌شود. وجود این داده‌ها به خوبی نشان می‌دهند که سهم و نقش شهرها در اقتصاد ملی چقدر است. این داده‌ها در اغلب کشورهای جهان به دلایل مختلف تولید و برآورد نمی‌شوند و از این رو لازم است که از روش‌های غیرمستقیم برای تعیین سهم شهرها و تأثیرات آنها بر اقتصاد ملی استفاده شود. یکی از این روش‌ها، استفاده از رابطه بین درآمد کشورها و سطح شهرنشینی آنهاست. شواهد و بررسی‌های موجود در زمینه ارتباط بین رشد و بهره‌وری اقتصاد ملی و شهرها بسیار زیاد و گسترده است. در مجموع در پژوهش‌های موجود در این زمینه، این باور به چشم می‌خورد که نواحی شهری تأثیرات مثبتی بر رشد اقتصاد ملی در کشورها دارند. به عنوان نمونه مطالعات زیادی انجام شده‌اند که در آنها رابطه مثبت بین درآمد سرانه و سطح شهرنشینی کشورها مورد تأیید قرار گرفته شده است (Jones and Komi, 1996; Lemelin and Pelese, 1995; Tolley and Thomas, 1987).

(Peterson, 1991; World Bank, 1991)

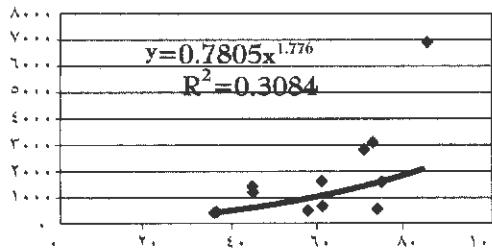
روش دیگر، مطالعاتی را دربر می‌گیرد که به بررسی رابطه بین بهره‌وری اقتصاد ملی و تجمع فعالیت‌ها در شهرها می‌پردازند. در این نوع مطالعات بهره‌وری فعالیت‌های مختلف در سکونتگاه‌ها با درجات مختلف تراکم و تجمع فعالیت‌های اقتصادی - و حتی اندازه مورد مقایسه و رابطه بین آنها - سنجیده می‌شود. در پژوهش‌های اقتصاد شهری، مطالعاتی نیز (اگرچه کمتر) برروی رابطه بین بهره‌وری اقتصاد ملی و تجمع مردم و فعالیت‌های شهرها صورت گرفته است. (Ciccone and Hall, 1996; Glaeser, 1998; Henderson, 1988; Krugman, 1991; Rauch, 1993; Quigley, 1998). در اینجا با استفاده از رابطه بین درآمد ملی (سرانه) و شهرنشینی جزئیاتی از این رابطه در مورد نمونه‌هایی از کشورهای مختلف جهان و ایران ارائه می‌شود. نمودارهای شماره ۱ تا ۵ و جداول شماره ۱ تا ۳ خلاصه یافته‌هایی این بررسی را منعکس می‌سازند. همان‌گونه که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود، مکریکوسیتی با دارا بودن ۱۵ درصد از جمعیت کشور مکریک، نزدیک به ۳۴ درصد از تولید ناخالص ملی این کشور را ایجاد می‌کند. کلان شهر بوینس آیرس در آرژانتین در حالی که ۳۵ درصد جمعیت این کشور را در خود جای داده است، ۵۳ درصد از تولید ناخالص ملی این کشور را به وجود می‌ورد. تقریباً سهم کلیه شهرهای بزرگ دنیا از تولید ناخالص ملی کشورهای شسان، بیشتر از سهم آنها از جمعیت است. در برخی از شهرهای سهم آنها از تولید ناخالص داخلی کشور نسبت به سهم آنها از جمعیت کشور حتی به $\frac{3}{5}$ هم می‌رسد. در مجموع شهرهای هم در آمد سرانه بالاتر و هم بهره‌وری بالاتر را دارند.

نمودار شماره ۱: سرانه تولید ناخالص داخلی و سطح شهرنشینی براساس داده‌های ۸۳ کشور جهان (هر نقطه یک کشور را نشان می‌دهد)

جدول شماره ۲ و نمودارهای شماره ۳ و ۴ درصد شهرنشینی و درآمد ناخالص ملی سرانه را برای برخی از کشورهای خاورمیانه و آسیای مرکزی اطراف ایران (اردن، مصر، اذربایجان، پاکستان، گرجستان، ایران، ترکیه و ارمنستان) نشان می‌دهند. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، در اینجا نیز رابطه بین درآمد ملی سرانه و درصد شهرنشینی، رابطه‌ای مستقیم است. کشورهایی که دارای درصد بالای جمعیت شهرنشین هستند، در عین حال

جدول شماره دیک: نسبت تولید ناخالص داخلی به جمعیت در شهرهای منتخب جهان

نمودار شماره ۳: رابطه بین درآمد ناخالص ملی سرانه و درصد شهرنشینی در کشورهای منتخب خاورمیانه و آسیا برای سال های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵

درآمد سرانه بالاتری نیز دارد. البته در این مورد رابطه از نظر آماری چندان قوی به نظر نمی رسد. این رابطه برای ایران با استفاده از داده های درآمد ملی و درصد شهرنشینی طی سال های تا ۱۳۳۸ تا ۱۳۷۹ مورد بررسی قرار گرفته است. اگر چه درآمد سرانه به قیمت های جاری است، و این تا حدودی موجب صعودی شدن زیاد رابطه به ویژه در سال های بعد از انقلاب اسلامی به جهت تورم بالا شده است، ولی به راحتی نشان می دهد که در ایران نیز همراه با گسترش شهرنشینی درآمد سرانه افزایش پیدا کرده است. تبدیل درآمد سرانه در قیمت های ثابت صرفاً باعث کاهش شبیث منحنی نمودار شماره پنج خواهد شد.

بدین ترتیب به نظر می رسد وزارتخانه در تجمعات شهری وجود دارد که به طور مشتبه بررسی اقتصادی اثر می گذارد. البته این لزوماً به معنای آن نیست که توسعه و رشد اقتصادی از طریق شهرنشینی شدن افزایش می یابد. به عبارت دیگر، سطوح بالای شهرنشینی وجود شهرهای بزرگ در کشورهای لزوماً حاکی از سطوح بالای توسعه اقتصادی در کشورهای نیست. این مسئله به خصوص در کشورهای در حال توسعه مصدق می یابد. در برخی از این

کشورها نزد شهرنشینی حتی بالاتر از ۸۰ درصد است، در حالی که درآمد سرانه آنها بسیار پایین است. آنچه مسلم می نماید، این است که این کشورها بهره لازم را از شهرنشینی نموده اند، زیرا با توجه به وجود رابطه مشتبه بین شهرنشینی و توسعه اقتصادی، انتظار می رویان کشورها رفاه و توسعه اقتصادی بالاتری نیز داشته باشند، در حالی که چنین نبوده است. این بدان معناست که اندازه شهری لزوماً تضمین کننده رشد و ترقی اقتصادی نیست. به بیان دیگر، وجود ابرشهرهای مانند سانپولو، لاگوس، کلکته و یا تهران، اگر چه شرط لازم برای توسعه و رشد اقتصادی کشور نداشته باشند.

نام شهری	نسبت تولید ناخالص داخلی به جمعیت	تولید ناخالص داخلی (درصد)	جمعیت (درصد)	کشور
سنگاپور	۶۱۰	۳۶٪	۸٪	برزیل
بوئنس آیرس	۱۰۵۱	۲۳٪	۳۵٪	آرژانتین
سیسیلیو	۱۳۲	۴۷٪	۳۵٪	تیلی
لندن	۱۲۳	۴۲٪	۲۸٪	بریتانیا
کوئینزلند	۲۱۰	۳۰٪	۱۷٪	کوئینزلند
سکریکو	۲۲۴	۳۲٪	۱۶٪	مکزیک
جمهوری ها	۱۳۳	۷۹٪	۶٪	مکزیک
سان ماتاؤ دوکو	۱۷۱	۴۶٪	۲۵٪	السالوادور
بورت دو پرنس	۲۱۵	۳۸٪	۱۲٪	هائیتی
جمهوری ها	۲۴۸	۵۷٪	۲۴٪	هائیتی
کاراکاس	۲۰۷	۲۵٪	۱۲٪	مراکش
ایران	۱۸۲	۲۳٪	۱۸٪	ساحل ابوبی
لاروسی	۲۸۷	۲۰٪	۲٪	ک
جمهوری ها	۲۸۷	۲۰٪	۲٪	کیما
کراچی	۲۲۲	۲۰٪	۱۱٪	پاکستان
جمهوری ها	۱۹۲	۳۸٪	۱۹٪	پند
سانکت پاول	۱۰۴	۱۲٪	۱٪	جس
مانیل	۲۰۷	۲۵٪	۱۲٪	فیلیپین
دارکوتا	۲۴۳	۳۷٪	۱۰٪	تائلمد
سیکو	۱۸۸	۱۰٪	۵٪	رومنیا
جمهوری ها	۱۴۹	۷٪	۲٪	برکنی

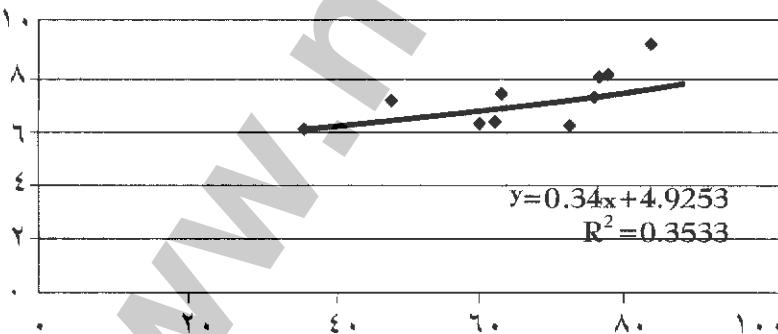
در اوایل دهه ۹۰ میلادی برخی از مطالعات انجام شده در بانک جهانی، واژه بهره‌وری شهری(۲) را مطرح کردند (World Bank, 1991). تلاش این مطالعات شناسایی کلیه عواملی بود که بهره‌وری شهرهای افزایش می دادند. البته با وجود این مطالعات هنوز برقراری ارتباط بین بهره‌وری بالاتر و شهرها کمی مشکل به نظر می رسد. همه این مطالعات به دنبال یافتن پاسخ این سوال هستند که سازوکار و نحوه اثرگذاری شهرها بر رشد و توسعه اقتصاد ملی چگونه است و چه چیز عامل اصلی ایجاد درآمدهای بیشتر به وسیله شهرها می شود؟ اقتصاد دانان شهری در پاسخ به این سوال مباحث و نظریه های مختلف را مطرح کرده اند. برخی از آنان، تمایل به استفاده از مفهوم تجمع اقتصادی(۳) دارند. براساس این دیدگاه بنگاههای تولیدی و خدماتی در سراسر تجمع اقتصادی که عمدتاً در شهرها محقق می شود دارای بهره‌وری بالاتری هستند. بهره‌وری بالاتر به نوبه خود به معنای تولید بیشتر و سهم بیشتر در اقتصاد است (Henderson, 1988). بهره‌وری بالا در این شرایط دلایل متعددی دارد. مقیاس اقتصادی، پایین تر بودن هزینه های حمل و نقل، جریان اطلاعات، ارتباطات رو در رو، روابط داده - سtanدard، هزینه های ثابت کمتر و بازارهای یکپارچه تر نیروی انسانی و کار، از جمله این دلایل بر شمرده شده اند. مقیاس اقتصادی با تجمع بنگاهها و مردم در فضای وجود می آید و صرفه جویی های ناشی از مقیاس را پیدید می اورد. زمانی که

بنگاههای اقتصادی دور هم جمع می‌شوند، با توجه به روابط موجود بین آنها هزینه‌های حمل و نقل و مبادله به میزان زیادی کاهش می‌یابد. از طرف دیگر، هنگامی که بنگاهها و مردم در خوش‌های متراکم در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند جریان اطلاعات بین آنها بیشتر می‌شود و نوعی فرایند پادگیری از همیگر در این میان به وجود می‌آید. ایجاد شرایط مناسب برای ارتباطات رو در رو با مشتریان و دیگران عامل مهم دیگری در افزایش بهره‌وری بنگاههای اقتصادی است. برخی از اقتصاددانان شهری به نقش تاریخی شهرهای در این زمینه تأکید دارند. به عنوان نمونه جیکلنز (Jacobs, 1984)، اعتقاد دارد که شهرها در طول تاریخ محرك و بنیان رشد اقتصادهای

راز مهمی در تجمعات شهری وجود دارد که به طور مشتبی بر رشد اقتصادی اثر می‌گذارد. البته این لزوماً به معنای آن نیست که توسعه و رشد اقتصادی از طریق شهرنشینی مشنده افزایش می‌یابد. این مسئله به خصوص در کشورهای در حال توسعه مصادق می‌یابد. آنچه مسلم می‌نماید، این است که این کشورها بهره‌لام را از شهرنشینی نبرده‌اند

جدول شماره ۲: درآمد سرانه ناخالص ملی و درصد شهرنشینی در کشورهای منتخب آسیا برای سالهای ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰

دلار امریکا	درصد شهرنشینی	کشور
۱۶۳۰	۷۳/۶	اردن
۱۶۸۰	۷۴/۲	لبنان
۱۳۸۰	۴۵	صری
۱۴۹۰	۴۵/۲	صری
۵۶۰	۵۷	آذربایجان
۶۱۰	۵۷/۳	آذربایجان
۴۶۰	۳۶/۵	پاکستان
۴۷۰	۳۷	پاکستان
۴۲۰	۶۰/۲	گرجستان
۵۹۰	۶۰/۷	گرجستان
۱۶۰۰	۶۱/۱	ایران
۱۶۳۰	۶۱/۶	ایران
۲۸۸۰	۷۴/۱	ترکیه
۲۰۹۰	۷۵/۳	ترکیه
۴۹۰	۶۹/۷	ارمنستان
۵۲۰	۷۰	ارمنستان

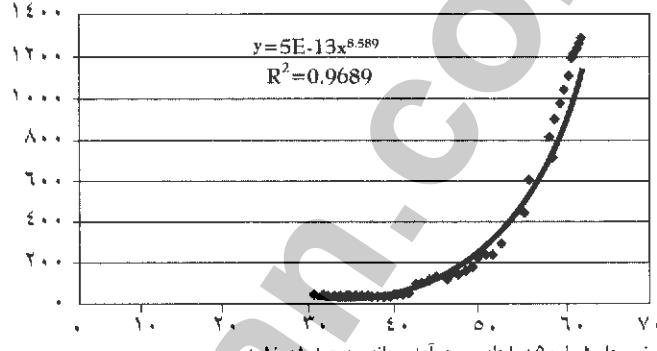
نمودار شماره ۴: رابطه بین درآمد ناخالص ملی سرانه و درصد شهرنشینی در کشورهای منتخب خاورمیانه و آسیا برای سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۰ (نگاره درآمد سرانه)

ملی بوده‌اند. شهرها همواره واسطه و ابزاری برای خلق ایده‌ها و گردش آنها در بین ملل و انجام مبادلات و عامل اصلی ابداعات، تحولات و توسعه بوده‌اند. نواحی روسی‌تای غالباً حکم اولین نفع برنده‌گان از موجودیت شهرها را داشته‌اند. کشاورزان فقط زمانی می‌توانستند محصولات خود را به بازار بیاورند که مکانی برای چنین بازاری وجود داشته باشد. اگر این مکان‌ها وظیفه خود را به خوبی انجام ندهند کل اقتصاد دچار مشکل خواهد شد. برای اینکه منافع حاصل از تجارت و اقتصاد ملی یکپارچه باشند، این نیازمند دارا بودن مراکز بازار برای مبادله کالاهای و خدمات و اطلاعات است. مراکز بازار کارامد به نوبه خود موجب هزینه‌های پایین تر و بهره‌وری بالاتر می‌گردند. شهرها برای این وجود دارند که امکان دور هم جمع شدن کالاهای، فکرها و مردم برای تولید و مبادله فراهم گردد و منافع و رفاه لازم برای جامعه و کشور به وجود آید (Glaeser 1998; Quigley 1998). بالاخره باید گفت که کالاهای و خدمات بدون شهرها جایی برای مبادله ندارند. بنا بر این شهرهای طول تاریخ به عنوان مراکز توزیع و نقاط اتصال با سایر نقاط جهان، و حتی به صورت انبار کالاهای و مواد اولیه، نقش ایفا کرده‌اند. بدون شک انجام این وظایف به نوبه خود نه تنها به سیستم‌های مناسب حمل و نقل و راه‌ها بلکه به خدمات متعددی مانند جمع آوری و دفن زباله و فاضلاب، اینمی عمومی، ساختارهای قانونی و مقرراتی و مانند آنها نیاز دارد. از این رو هر سکونتگاه و تجمعی نمی‌تواند به صرف داشتن عنوان شهر باعث رشد و توسعه اقتصاد ملی شود. شهرهایی در این زمینه موفق هستند که خدمات شهری مناسب و قوی به مردم و بنگاههای اقتصادی ارائه دهند.

تجارت بین منطقه‌ای و بین المللی نیازمند خدمات پشتیبانی زیادی هستند که اجباراً در شهرها مستقر می‌شوند. بینمه، بانکداری، گمرک، تبلیغات و نظایر اینها از این نوع خدمات اند. کارایی این نوع خدمات و انجام درست وظایف شهری تعیین کننده ظرفیت شهر برای ایفا نقش خود در اقتصاد ملی است. خدمات و زیرساخت‌های شهری، همان گونه که می‌دانیم، با مکان گره خورده‌اند. بنگاههایی که در شهر فعالیت می‌کنند نمی‌توانند اقدام به واردات نوع بهر راه‌ها، خدمات اینمی، و سیستم‌های جمع آوری و دفع فاضلاب از کشورهای دیگر کنند. مسلماً هزینه‌های ناشی از نارسایی در ارائه مطلوب این خدمات ابتدا به

توانایی سازمان‌ها و ادارات شهری برای ارائه خدمات مناسب مستقیماً بر تولید ناچالص ملی کشورها اثر می‌گذاردند. شهرهایی که دارای مدیریت کارآمد هستند، در حقیقت کالاهایی عمومی اند که همه مردم از آن منتفع می‌شوند.

در ک این نکته که شهرهای رقابت‌پذیر در شرایط کوئی باید محیطی را فراهم آورند که مردم خلاق و متفسر و مخترع را دور هم جمع کند، چالش جدیدی را برای مدیران و برنامه‌ریزان شهری به وجود آورده است.

بنگاه‌های اقتصادی تحمل می‌گردد و در نهایت از طریق آنها به مصرف کنندگان منتقل می‌شود. حال اگر مصرف کنندگان و یا مشتریان کالاها و خدمات تولیدی بنگاه‌های مستقر در شهرها به طور بالقوه از مشتریان بین‌المللی باشند، در این صورت هزینه‌های بالاتر به معنای از دست دادن بازارهای بین‌المللی، اشتغال کمتر و دستمزدهای پایین‌تر برای کل اقتصاد ملی خواهد بود. افزایش هزینه‌های تولید قیمت تمام شده، محصولات تولیدی در شهر را افزایش می‌دهد و از میزان رقابت‌پذیری محصولات تولیدی می‌کاهد. این مسئله به توبه خود باعث کاهش تقاضا برای تولید کالاها و خدمات تولیدی شهر و در نتیجه اشتغال می‌گردد. کاهش تقاضا برای نیروی انسانی، دستمزدها را در بازار کار کاهش می‌دهد. همه اینها به نوعی تأثیرات ناطح‌لوب ناشی از فقدان زیرساخت‌های مناسب شهری بر اقتصاد ملی به شمار می‌آیند. بنابراین توانایی سازمان‌ها و ادارات شهری برای ارائه خدمات مناسب از جمله در زمینه ایجاد، حفظ و نگهداری معابر و راه‌ها، ایمنی، آب و فاضلاب، جمع‌آوری زباله و مانند اینها - مستقیماً بر تولید ناچالص ملی کشورها اثر می‌گذاردند. شهرهایی که دارای مدیریت کارآمد هستند، در حقیقت کالاهایی عمومی اند که همه مردم از آن منتفع می‌شوند. این بدان معناست که شهرهای دارای منافعی برای کل جامعه هستند و لذا سرمایه‌گذاری بخش عمومی بر روی آنها دارای توجیه اقتصادی و اجتماعی است.

از ابتدای انقلاب صنعتی به این سو، شهرهای نفتی بسیار اساسی در بهره‌وری بنگاه‌های اقتصادی داشته‌اند. البته شهرهای قبیل از انقلاب صنعتی نیز وجود داشته و همواره مظهر ابداعات، اندیشه‌ها و خلاصه‌های هنری بوده‌اند. بسیاری معتقدند که پایه و اساس شهرهای خمیر مایه آنها در حقیقت همین است (Hall, 1999). بسیاری نیز برایین باورند که شهرهای در حال بازگشت به نقش‌های اولیه و بین‌الدین خود به عنوان مراکز تمدن و ابداعات و هنر هستند. شهرهای کشورهای پیشرفته به تدریج نقش صنعتی خود را رها می‌کنند (Ingram, 1998). در کشورهای دیگر نیز روندهای مشابهی در حال وقوع است.

هزینه‌های جابجایی و حمل و نقل مردم و اندیشه‌ها، همانند سایق، اهمیت زیادی دارند. برخلاف تصور رایج که فن اوری‌های جدید اخلاق‌اعاتی تقاضا برای تعامل را در رورا کاهش می‌دهند، تجزیبات و شواهد موجود نشان از آن دارند که این فن اوری‌ها در حقیقت موجب افزایش تماش‌های فردی و رو در رو می‌شوند. اغلب شواهد نشان می‌دهند که تعاملات الکترونیک و تماش‌های رو در رو به جای آنکه جانشین یکدیگر باشند، در حقیقت مکمل هم هستند (Gaspar and Glaeser, 1998; Hall, 1999:962-63). فن اوری‌های جدید اطلاعات، آن گونه که به نظر می‌رسد، تقاضا برای تماش‌های فردی را افزایش داده‌اند. برهمین اساس ماهیت تماش‌های رو در رو نیز دچار تغییر و تحول شده است. در این تماش‌ها و ملاقات‌ها، برخلاف گذشته که بیشتر اطلاعات رو و بدل می‌شدند، دیگر اطلاعات کمتر رو و بدل می‌گردد و عمده‌تاً به اعتمادسازی، ایجاد شبکه‌ها و رو و بدل کردن اطلاعات حرفة‌ای و تخصصی صورت می‌پذیرد. در مجموع می‌توان گفت که در حرکت به سمت اقتصاد اخلاق‌اعاتی جدید نه تنها از نقش و اهمیت شهرهای کاسته نمی‌شود بلکه بر نقش و اهمیت آنها افزوده می‌گردد (Glaeser, 1998). در اغلب کشورهای صنعتی بخش‌های خدمات رسانه‌ای و تفریحی با سرعت فوق العاده‌ای در حال رشد هستند. این وضعیت تاحدودی در مورد کشورهای امریکای لاتین، شرق آسیا و برخی از کشورهای خاورمیانه مانند امارات متحده عربی نیز صادق است. به دنبال این فعالیت‌ها، ارائه خدمات پشتیبانی و واسطه‌ای مانند مشاوره فنی، خدمات کامپیوتربی، مدیریت، حسابداری، طراحی، بازاریابی، خدمات مالی و مانند اینها نیز در این میان رونق فراوان یافته‌اند. اغلب فعالیت‌هایی که در ادارات مرکزی و منطقه‌ای بنگاه‌ها صورت می‌گیرند، از این نوع هستند. این فعالیت‌های متنوع در حقیقت معرف اقتصاد اخلاق‌اعاتی جدید به شمار می‌آیند. این اقتصاد بر مبنای تولید،

سال	درآمد سودا (هر ابراریان)	درآمد شهر منطقه	درآمد شهرستان
۱۳۷۰	۲۵۴	۲۵۴	۲۵۴
۱۳۷۱	۲۶۸	۲۶۸	۲۶۸
۱۳۷۲	۲۷۲	۲۷۲	۲۷۲
۱۳۷۳	۲۷۶	۲۷۶	۲۷۶
۱۳۷۴	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰
۱۳۷۵	۲۸۴	۲۸۴	۲۸۴
۱۳۷۶	۲۸۸	۲۸۸	۲۸۸
۱۳۷۷	۲۹۲	۲۹۲	۲۹۲
۱۳۷۸	۲۹۶	۲۹۶	۲۹۶
۱۳۷۹	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰
۱۳۸۰	۳۰۴	۳۰۴	۳۰۴
۱۳۸۱	۳۰۸	۳۰۸	۳۰۸
۱۳۸۲	۳۱۲	۳۱۲	۳۱۲
۱۳۸۳	۳۱۶	۳۱۶	۳۱۶
۱۳۸۴	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰
۱۳۸۵	۳۲۴	۳۲۴	۳۲۴
۱۳۸۶	۳۲۸	۳۲۸	۳۲۸
۱۳۸۷	۳۳۲	۳۳۲	۳۳۲
۱۳۸۸	۳۳۶	۳۳۶	۳۳۶
۱۳۸۹	۳۴۰	۳۴۰	۳۴۰
۱۳۹۰	۳۴۴	۳۴۴	۳۴۴
۱۳۹۱	۳۴۸	۳۴۸	۳۴۸
۱۳۹۲	۳۵۲	۳۵۲	۳۵۲
۱۳۹۳	۳۵۶	۳۵۶	۳۵۶
۱۳۹۴	۳۶۰	۳۶۰	۳۶۰
۱۳۹۵	۳۶۴	۳۶۴	۳۶۴
۱۳۹۶	۳۶۸	۳۶۸	۳۶۸
۱۳۹۷	۳۷۲	۳۷۲	۳۷۲
۱۳۹۸	۳۷۶	۳۷۶	۳۷۶
۱۳۹۹	۳۸۰	۳۸۰	۳۸۰
۱۳۱۰	۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴
۱۳۱۱	۳۸۸	۳۸۸	۳۸۸
۱۳۱۲	۳۹۲	۳۹۲	۳۹۲
۱۳۱۳	۳۹۶	۳۹۶	۳۹۶
۱۳۱۴	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰
۱۳۱۵	۴۰۴	۴۰۴	۴۰۴
۱۳۱۶	۴۰۸	۴۰۸	۴۰۸
۱۳۱۷	۴۱۲	۴۱۲	۴۱۲
۱۳۱۸	۴۱۶	۴۱۶	۴۱۶
۱۳۱۹	۴۲۰	۴۲۰	۴۲۰
۱۳۱۰	۴۲۴	۴۲۴	۴۲۴
۱۳۱۱	۴۲۸	۴۲۸	۴۲۸
۱۳۱۲	۴۳۲	۴۳۲	۴۳۲
۱۳۱۳	۴۳۶	۴۳۶	۴۳۶
۱۳۱۴	۴۴۰	۴۴۰	۴۴۰
۱۳۱۵	۴۴۴	۴۴۴	۴۴۴
۱۳۱۶	۴۴۸	۴۴۸	۴۴۸
۱۳۱۷	۴۵۲	۴۵۲	۴۵۲
۱۳۱۸	۴۵۶	۴۵۶	۴۵۶
۱۳۱۹	۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰
۱۳۱۰	۴۶۴	۴۶۴	۴۶۴
۱۳۱۱	۴۶۸	۴۶۸	۴۶۸
۱۳۱۲	۴۷۲	۴۷۲	۴۷۲
۱۳۱۳	۴۷۶	۴۷۶	۴۷۶
۱۳۱۴	۴۸۰	۴۸۰	۴۸۰
۱۳۱۵	۴۸۴	۴۸۴	۴۸۴
۱۳۱۶	۴۸۸	۴۸۸	۴۸۸
۱۳۱۷	۴۹۲	۴۹۲	۴۹۲
۱۳۱۸	۴۹۶	۴۹۶	۴۹۶
۱۳۱۹	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰
۱۳۱۰	۵۰۴	۵۰۴	۵۰۴
۱۳۱۱	۵۰۸	۵۰۸	۵۰۸
۱۳۱۲	۵۱۲	۵۱۲	۵۱۲
۱۳۱۳	۵۱۶	۵۱۶	۵۱۶
۱۳۱۴	۵۲۰	۵۲۰	۵۲۰
۱۳۱۵	۵۲۴	۵۲۴	۵۲۴
۱۳۱۶	۵۲۸	۵۲۸	۵۲۸
۱۳۱۷	۵۳۲	۵۳۲	۵۳۲
۱۳۱۸	۵۳۶	۵۳۶	۵۳۶
۱۳۱۹	۵۴۰	۵۴۰	۵۴۰
۱۳۱۰	۵۴۴	۵۴۴	۵۴۴
۱۳۱۱	۵۴۸	۵۴۸	۵۴۸
۱۳۱۲	۵۵۲	۵۵۲	۵۵۲
۱۳۱۳	۵۵۶	۵۵۶	۵۵۶
۱۳۱۴	۵۶۰	۵۶۰	۵۶۰
۱۳۱۵	۵۶۴	۵۶۴	۵۶۴
۱۳۱۶	۵۶۸	۵۶۸	۵۶۸
۱۳۱۷	۵۷۲	۵۷۲	۵۷۲
۱۳۱۸	۵۷۶	۵۷۶	۵۷۶
۱۳۱۹	۵۸۰	۵۸۰	۵۸۰
۱۳۱۰	۵۸۴	۵۸۴	۵۸۴
۱۳۱۱	۵۸۸	۵۸۸	۵۸۸
۱۳۱۲	۵۹۲	۵۹۲	۵۹۲
۱۳۱۳	۵۹۶	۵۹۶	۵۹۶
۱۳۱۴	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰
۱۳۱۵	۶۰۴	۶۰۴	۶۰۴
۱۳۱۶	۶۰۸	۶۰۸	۶۰۸
۱۳۱۷	۶۱۲	۶۱۲	۶۱۲
۱۳۱۸	۶۱۶	۶۱۶	۶۱۶
۱۳۱۹	۶۲۰	۶۲۰	۶۲۰
۱۳۱۰	۶۲۴	۶۲۴	۶۲۴
۱۳۱۱	۶۲۸	۶۲۸	۶۲۸
۱۳۱۲	۶۳۲	۶۳۲	۶۳۲
۱۳۱۳	۶۳۶	۶۳۶	۶۳۶
۱۳۱۴	۶۴۰	۶۴۰	۶۴۰
۱۳۱۵	۶۴۴	۶۴۴	۶۴۴
۱۳۱۶	۶۴۸	۶۴۸	۶۴۸
۱۳۱۷	۶۵۲	۶۵۲	۶۵۲
۱۳۱۸	۶۵۶	۶۵۶	۶۵۶
۱۳۱۹	۶۶۰	۶۶۰	۶۶۰
۱۳۱۰	۶۶۴	۶۶۴	۶۶۴
۱۳۱۱	۶۶۸	۶۶۸	۶۶۸
۱۳۱۲	۶۷۲	۶۷۲	۶۷۲
۱۳۱۳	۶۷۶	۶۷۶	۶۷۶
۱۳۱۴	۶۸۰	۶۸۰	۶۸۰
۱۳۱۵	۶۸۴	۶۸۴	۶۸۴
۱۳۱۶	۶۸۸	۶۸۸	۶۸۸
۱۳۱۷	۶۹۲	۶۹۲	۶۹۲
۱۳۱۸	۶۹۶	۶۹۶	۶۹۶
۱۳۱۹	۷۰۰	۷۰۰	۷۰۰
۱۳۱۰	۷۰۴	۷۰۴	۷۰۴
۱۳۱۱	۷۰۸	۷۰۸	۷۰۸
۱۳۱۲	۷۱۲	۷۱۲	۷۱۲
۱۳۱۳	۷۱۶	۷۱۶	۷۱۶
۱۳۱۴	۷۲۰	۷۲۰	۷۲۰
۱۳۱۵	۷۲۴	۷۲۴	۷۲۴
۱۳۱۶	۷۲۸	۷۲۸	۷۲۸
۱۳۱۷	۷۳۲	۷۳۲	۷۳۲
۱۳۱۸	۷۳۶	۷۳۶	۷۳۶
۱۳۱۹	۷۴۰	۷۴۰	۷۴۰
۱۳۱۰	۷۴۴	۷۴۴	۷۴۴
۱۳۱۱	۷۴۸	۷۴۸	۷۴۸
۱۳۱۲	۷۵۲	۷۵۲	۷۵۲
۱۳۱۳	۷۵۶	۷۵۶	۷۵۶
۱۳۱۴	۷۶۰	۷۶۰	۷۶۰
۱۳۱۵	۷۶۴	۷۶۴	۷۶۴
۱۳۱۶	۷۶۸	۷۶۸	۷۶۸
۱۳۱۷	۷۷۲	۷۷۲	۷۷۲
۱۳۱۸	۷۷۶	۷۷۶	۷۷۶
۱۳۱۹	۷۸۰	۷۸۰	۷۸۰
۱۳۱۰	۷۸۴	۷۸۴	۷۸۴
۱۳۱۱	۷۸۸	۷۸۸	۷۸۸
۱۳۱۲	۷۹۲	۷۹۲	۷۹۲
۱۳۱۳	۷۹۶	۷۹۶	۷۹۶
۱۳۱۴	۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰
۱۳۱۵	۸۰۴	۸۰۴	۸۰۴
۱۳۱۶	۸۰۸	۸۰۸	۸۰۸
۱۳۱۷	۸۱۲	۸۱۲	۸۱۲
۱۳۱۸	۸۱۶	۸۱۶	۸۱۶
۱۳۱۹	۸۲۰	۸۲۰	۸۲۰
۱۳۱۰	۸۲۴	۸۲۴	۸۲۴
۱۳۱۱	۸۲۸	۸۲۸	۸۲۸
۱۳۱۲	۸۳۲	۸۳۲	۸۳۲
۱۳۱۳	۸۳۶	۸۳۶	۸۳۶
۱۳۱۴	۸۴۰	۸۴۰	۸۴۰
۱۳۱۵	۸۴۴	۸۴۴	۸۴۴
۱۳۱۶	۸۴۸	۸۴۸	۸۴۸
۱۳۱۷	۸۵۲	۸۵۲	۸۵۲
۱۳۱۸	۸۵۶	۸۵۶	۸۵۶
۱۳۱۹	۸۶۰	۸۶۰	۸۶۰
۱۳۱۰	۸۶۴	۸۶۴	۸۶۴
۱۳۱۱	۸۶۸	۸۶۸	۸۶۸
۱۳۱۲	۸۷۲	۸۷۲	۸۷۲
۱۳۱۳	۸۷۶	۸۷۶	۸۷۶
۱۳۱۴	۸۸۰	۸۸۰	۸۸۰
۱۳۱۵	۸۸۴	۸۸۴	۸۸۴
۱۳۱۶	۸۸۸	۸۸۸	۸۸۸
۱۳۱۷	۸۹۲	۸۹۲	۸۹۲
۱۳۱۸	۸۹۶	۸۹۶	۸۹۶
۱۳۱۹	۹۰۰	۹۰۰	۹۰۰
۱۳۱۰	۹۰۴	۹۰۴	۹۰۴
۱۳۱۱	۹۰۸	۹۰۸	۹۰۸
۱۳۱۲	۹۱۲	۹۱۲	۹۱۲
۱۳۱۳	۹۱۶	۹۱۶	۹۱۶
۱۳۱۴	۹۲۰	۹۲۰	۹۲۰
۱۳۱۵	۹۲۴	۹۲۴	۹۲۴
۱۳۱۶	۹۲۸	۹۲۸	۹۲۸
۱۳۱۷	۹۳۲	۹۳۲	۹۳۲
۱۳۱۸	۹۳۶	۹۳۶	۹۳۶
۱۳۱۹	۹۴۰	۹۴۰	۹۴۰
۱۳۱۰	۹۴۴	۹۴۴	۹۴۴
۱۳۱۱	۹۴۸	۹۴۸	۹۴۸
۱۳۱۲	۹۵۲	۹۵۲	۹۵۲
۱۳۱۳	۹۵۶	۹۵۶	۹۵۶
۱۳۱۴	۹۶۰	۹۶۰	۹۶۰
۱۳۱۵	۹۶۴	۹۶۴	۹۶۴
۱۳۱۶	۹۶۸	۹۶۸	۹۶۸
۱۳۱۷	۹۷۲	۹۷۲	۹۷۲
۱۳۱۸	۹۷۶	۹۷۶	۹۷۶
۱۳۱۹	۹۸۰	۹۸۰	۹۸۰
۱۳۱۰	۹۸۴	۹۸۴	۹۸۴
۱۳۱۱	۹۸۸	۹۸۸	۹۸۸
۱۳۱۲	۹۹۲	۹۹۲	۹۹۲
۱۳۱۳	۹۹۶	۹۹۶	۹۹۶
۱۳۱۴	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰

اگر به جای توجه به جنبه‌های منفی شهرها بر جنبه‌های مثبت نگریسته شود، این نکته به خوبی روش‌من می‌گردد که شهرها نقشی بسیار حیاتی را در اقتصاد کشور بر عهده دارند. سیاست‌های ملی که به این جنبه‌های مثبت توجه کرده و به دنبال سرمایه‌گذاری برونو آنها باشد، نه تنها به شهرها بلکه به کل اقتصاد کشور کمک گرده است

انتقال و مبادله اطلاعات است. نکته‌ای که از نظر مدیریت و برنامه‌ریزی شهری اهمیت می‌یابد، این است که فعالیت‌های این اقتصاد جدید در حال شکل گیری، نسبت به اندازه و ساختار شهرها بسیار حساس است. این فعالیت‌ها اصولاً دارای ویژگی‌هایی هستند که این و استنگی را به وجود می‌آورد یا تشدید می‌کند. از جمله این ویژگی‌ها اینکه: (۱) این فعالیت‌ها می‌باشد که تمرکز در تعداد محدودی از شهرها را اداراند؛ (۲) این فعالیت‌ها تمایل به خوشبته‌ای عمل کردن دارند؛ (۳) این فعالیت‌ها تمایل دارند در مراکز شهرها، مناطق و کشورها استقرار یابند.

مردم برای انجام این فعالیت‌ها در ادارات، استودیوها، رستوران‌ها، هتل‌ها، کلاس‌ها و غایلر اینها به دور یکدیگر جمیع می‌شوند. بنگاه‌ها و مردم خوشبته‌هایی را در اطراف این مراکز تشکیل می‌دهند تا بخت خود را برای دستیابی به جدیدترین اطلاعات به حد اکثر بررسانند. بدیهی است هر کجا این خوشبته‌های جدید به اندازه کافی بزرگ و متراکم باشند، خوشبته‌های رقیب و مکمل نیز شکل می‌گیرند. به هر قدر ترتیب نقش شهرها و به خصوص شهرهای بزرگ در رشد و توسعه اقتصادی کشورها در حال افزایش است.

۴- نقش مدیریت و برنامه ریزی شهری در تقویت نقش شهرها در اقتصاد ملی

سؤالی که در اینجا مطرح می شود این است که چرا برخی از شهرها در کسب منافع و عواید شهرنشینی موفق تر از کشورهای دیگر عمل کرده اند. بدینهی است عوامل متعددی در این زمینه می توانند تأثیرگذار باشند؛ ولی سیاست های اقتصاد ملی، تاریخ و رویدادها، فرهنگ و ارزش های ملی نقش مهمی در افزایش ثروت ملل ایفا کرده اند. پنطاسیل اقتصادی شهرها تا حدود زیادی تحت تأثیر شرایط ملی و منطقه ای آنهاست، در اغلب کشورها ارتباط زیادی بین سطح توسعه اقتصادی و عوامل مانند سیاست های اقتصادی و پولی، چارچوب های قانونی و مقرراتی و سیستم آموزش عمومی وجود دارد. اینها همان عواملی هستند که اولسن (Olson, 2000) آنها را کالاهای عمومی و یا اقدامات جمعی می نامد و پایه و اساس توسعه مدنر را تشکیل می دهند. بدون داشتن ترکیب مناسبی از این عوامل، منافع بالقوه حاصل از شهرنشینی بسیار محدود خواهد بود. اما سؤال دیگری که در اینجا مطرح می گردد، میزان تأثیرگذاری سیاست های ملی و منطقه ای و شهری در این زمینه است. پاسخ این سؤال به مشکل است؛ اگر چه این به معنای کم اثر بودن این سیاست ها نیست. مشکل اصلی نیز مربوط به تمایز و تفکیک این سیاست ها از یکدیگر در کشورهای مختلف است. معنای این واژه ها در هر کشور فرق می کند؛ در حالی که مشکل ادر برخی از کشورها خدمات آب و فاضلاب دارای تشکیلات ملی است (مانند ایران)، در برخی از کشورهای دیگر این خدمات را شهرداری ها و سازمان های محلی وابسته به آنها رانه می کنند. به هر ترتیب کلیه سیاست هایی که به نوعی به نحوه اداره شهرها و خدماتی که ارائه می دهند مربوط می شوند، می توانند تأثیرات زیادی بر اینه بین شهرنشینی و توسعه اقتصادی داشته باشند. آنچه در اینجا باید بدان تأکید کرد، این نکته است که نحوه مدیریت و برنامه ریزی شهرها تأثیرات عمده ای بر عملکرد اقتصادی آنها - و به تبع اقتصاد ملی - خواهد

سیاست‌هایی که بر توان اقتصادی شهرها اثر می‌گذارند بسیار متنوع و در کشورهای مختلف، متفاوت‌اند. ویژگی‌های مکانی شهرها بدون تردید از شروط لازم برای پیشرفت اقتصادی آنها محسوب می‌شوند؛ هرچند در اینجا تمرکز برروی آن دسته از سیاست‌های شهری است که به طور مستقیم بر مسائل شهری اثر می‌گذارند. این سیاست‌های شامل مواردی از قبیل کدهای شهری در زمینه‌های مختلف و قدرت و اختیار سازمان‌ها و ادارات محلی، م. شوند.

چالش عمده‌ای که در اینجا در مقابل سیاست‌گذاران وجود دارد، فهم روابط متقابل بین سیاست‌های انتخاب و توسعه اقتصاد ملی است.

- 1 - Polese, Mario, (2000), "How Cities Create wealth in the Information Economy: Challenges for Urban and City Management in Developing Nations", Paper Prepared for the World Bank Institute Core Course on Urban and City Management, May 8-19, 2000, Buenos Aires, Argentina.
- 2 - Ingram, Gregory K. (1998) "Patterns of Metropolitan Development: What have we learned?", *Urban Studies*, XXXV, 7:1019-1053

سایر منابع

- Castells, Manuel (1996) *The Rise of the network Society*, Blackwell, London, 1996.
- Ciccolla, Pablo (1999) "Globalizacin dualizacin en la regin Metropolitana de Buenos Aries. Grandes inversiones y reestructuracin socioterritorial en los noventa" *Revista Latinoamericana de Estudios Urbano Regionales*, XXV, 7:5-28.
- Ciccone, A. and R.F. Hall (1966) "Productivity and the Density of Economic Activity", *American Economic Review*, 86, 1:54-70.
- CUI (1999) *Reinvesting in Toronto: What the Competition is Doing*, Study Prepared by Urban Strategies Inc., Canadian Urban Institute, Toronto.

فقط در سطوح معینی از تراکم و الگوهای خاصی از کاربری اراضی، ارائه خدمات حمل و نقل عمومی سودآور است

تعداد بیشماری از مردم به سمت آن - یا باز سوی آن به پیرامون - نیاز دارند. شهرهایی که دارای مرکز تجاری فعال هستند عمدتاً شهرهایی اند که به طور کلی در نگهداری سیستم حمل و نقل عمومی و جایگزین کردن آن با وسائل نقلیه شخصی موفق عمل کرده‌اند. البته توانایی ایجاد و نگهداری سیستم‌های حمل و نقل عمومی به نوبه خود متأثر از سیستم کاربری اراضی و تراکم جمعیتی شهرهاست. فقط در سطوح معینی از تراکم و الگوهای خاصی از کاربری اراضی، ارائه خدمات حمل و نقل عمومی سودآور است. سیستم‌های حمل و نقل عمومی همچنین نیازمند نوعی از روش‌های قیمت‌گذاری هستند که موجب اعطای یارانه به حمل و نقل شخصی نشود. اگر حمل و نقل شخصی با صرفت از حمل و نقل عمومی باشد، انتظار تقویت و توسعه حمل و نقل عمومی بعید به نظر می‌رسد. اینها در حقیقت همان موضوعاتی هستند که برنامه‌ریزی شهری به طور سنتی از قدیم با آنها مواجه بوده و سرو کار داشته است. اقتصاد جدید به این مسائل به گونه‌ای دیگر توجه کرده است.

الگوهای برنامه‌ریزی شهری کم تراکم و نایوسه ساختگاه‌های شهری، هزینه‌های حفظ و نگهداری زیرساخت‌های شهری و ارائه خدمات شهری را به شدت افزایش داده‌اند. البته ناگفته نماند که وجود زیرساخت‌های کم و ناقص خود نیز در مواردی موجبات گسترش افقی شهرهارا فراهم اورده است. به هر صورت الگوهای گذشته و فعلی برنامه‌ریزی و توسعه شهری به شدت مورد تدبیق قرار گرفته‌اند. مهم‌ترین مسئله‌ای که در این زمینه مطرح می‌گردد، این است که این الگوهایی اگر در گذشته مؤثر و مفید بوده‌اند حداقل پاسخگوی نیازهای آتی جوامع نخواهند بود. گسترش افقی شهرها موجب افزایش هزینه‌های مبادله و تولید شده و کارایی نیروی کار را به شدت پایین آورده است. ازدحام و شلوغی و آسودگی هوا و مسائلی از این دست بر کارایی نیروی انسانی و بهره‌وری آن در شهرهایی که قادر استانداردها و کیفیت لازم در این زمینه هستند تاثیرات منفی زیاده بر جای می‌گذارد.

از آنجا که بسیاری معتقدند این فقط سازو کار بازار نبوده است که موجب گسترش افقی شهرها گردیده، و سیاست‌های اقتصادی و برنامه‌ریزی نیز در این زمینه سهم عمده‌ای داشته‌اند. اکثر شهرهای بزرگ دنیا در صدد اصلاح سیاست‌های پیشین و بهبود سیستم‌های حمل و نقل عمومی، شبکه معابر و بزرگراه‌های خود برآمده‌اند.

- Gaspar, J. and E. Glaeser (1998) "Information Technology and the Future of Cities", *Journal of Urban Economics*, 43:136-156.
- Glaeser, Edward L. (1998) "Are Cities Dying?" *Journal of Economic Perspectives*, 12, 2:139-160.
- Hall, Peter (1999) *Cities in Civilization, Culture, Innovation, and Urban Order*. Phoenix Giant, London.
- Henderson, Vernon (1988) *Urban Development: Theory, Fact and Illusion*. Oxford University Press. New York.
- Jacobs, Jane (1984) *Cities and the Wealth of Nations*, Vintage, New York.
- Krugman, Paul (1991) "Increasing Returns and Economic Geography" *Journal of Political Economy*, 99, 3:483-499.
- Krugman, Paul (1996) "Making Sense of the Competitiveness Debate" *Oxford Review of Economic Policy*, 12:17-25.
- Landis, David S. (1998) *The Wealth and Poverty of Nations: Why Some are Rich and Some are Poor*. W. W. Norton & Co, New York and London.
- Lever, W. F. and I. Turok (1999) "Competitive Cities: Introduction to the Review" *Urban Studies*, 36, 5-6: 791-793.
- Lungo, Mario (2000) "Downtown San Salvador: Housing, Public Spaces, and Economic Transformation" in M. Polese and R. Stren (eds) *The Social Sustainability of Cities: Diversity and the Management of Change*, University of Toronto Press, Toronto: 228-249. Montreal.
- Newman P. et J. Kenworthy (1989) *Cities and Automobile Dependence. An International Sourcebook*, Gower Technical, Boston.
- Newman P. et J. Kenworthy (1998) *Sustainability and Cities. Overcoming Automobile Dependence*, Island Press, Washington D.C.
- Olson, Mancur (2000) *Power and Prosperity*, Basic Books, New York.
- Petersen, George et al (1991) *Urban Economies and National Development*, Office of Housing and Urban Programs, USAID, Washington D.C.

زیرنویسها

- 1-Information Economy
- 2-Urban Productivity
- 3-Agglomeration Economies

نکته مهمی که وجود دارد این است که وقتی شهر شکل گرفت نمی توان آن را از بین برداشت. وقتی حمل و نقل عمومی در شهری با استقبال چندانی مواجه نشد، به سختی می توان آن را گسترش داد. بنابراین برنامه ریزان شهری به ویژه در کشورهای در حال رشد باید زمانی برای حفظ سیستم حمل و نقل عمومی وارد عمل شوند که تقاضا برای این خدمات زیاد است؛ زیرا همراه با افزایش درآمدها مالکیت و سیله نقشه افزایش می باید و شیوه حمل و نقل شخصی به رقابت با حمل و نقل عمومی می پردازد. با آنکه در زمان حاضر در اغلب کشورهای در حال توسعه تقاضا برای حمل و نقل عمومی نسبتاً بالاست ولی این وضعیت ممکن است چندان دوام نیابد. در این صورت تقاضا برای حمل و نقل عمومی پایین تر از حدی قرار خواهد گرفت که بتواند سودآور باشد و لذا به تدریج فرایندی نزولی را آغاز خواهد کرد. تداوم استفاده از حمل و نقل عمومی، بدون توجه برنامه ریزان و مدیران شهری در کلیه سطوح به برنامه ریزی الگوی مناسب سکونتگاهها، کاربری اراضی و سیستم‌های حمل و نقل شهری، تقریباً ناممکن است.

نتیجه گیری

در اقتصاد اطلاعاتی جدید، شهرها نقش مهم تر و حیاتی تری در اقتصاد ملی و رقابت پذیری آن ایفا می کنند. البته در این شرایط جدید کار برای مدیران شهری در کشورهای در حال توسعه مانند ایران بسیار پیچیده تر است. رقابت پذیری شهرها، بسیار بیشتر از گذشته، بستگی به ظرفیت پخش عمومی آنها در ارائه خدمات و پیچیده تر خدمات دارد.

فعالیت‌های مبتنی بر اطلاعات و استگی شدیدی به ارتباطات رو در رو و تجمع بنگاه‌ها در یک مکان دارد. فن آوری‌های ارتباطی جدید به این روند شتاب بیشتری بخشدیده اند و تقاضا برای مکان‌های را که دارای این

ترکیب عواملی که شهر را به بستر مناسبی برای رشد بهره‌وری اقتصادی بدل می سازند تا حدود زیادی نتیجه سیاست‌ها و اقداماتی است که مدیران شهری در زمینه‌های مختلف انجام می‌دهند. انتخاب ترکیب مناسب سیاست‌ها و اقدامات کار ساده‌ای نیست

خاصیص هستند به شدت افزایش داده اند. در گذشته مهم‌ترین مزیت شهرهای بزرگ ظرفیت آنها در جایجایی کالاها بود. در آینده مزیت رقابتی شهرها بستگی به ظرفیت آنها در جایجایی مردم، گردشهم جمع کردن آنها و ایجاد مکان‌هایی که در آن تبادل افکار و اندیشه‌ها صورت می‌گیرند، خواهد داشت.

ترکیب عواملی که شهر را به بستر مناسبی برای رشد بهره‌وری اقتصادی بدل می سازند تا حدود زیادی نتیجه سیاست‌ها و اقداماتی است که مدیران شهری در زمینه‌های مختلف انجام می‌دهند. انتخاب ترکیب مناسب سیاست‌ها و اقدامات کار ساده‌ای نیست: خصوصاً با توجه به اینکه رقابت شهرها برای جذب نیروهای خلاق و کارآمد در عصر اقتصاد اطلاعاتی گسترش خواهد یافت.

واقعیت این است که بسیاری از سیاست‌های اقتصادی کشور طی سال‌های اخیر کاملاً درجهت مخالف این جایگاه و نقش عظیم شهرها در تحولات اقتصادی و اجتماعی بوده است.

اقتصاد شهرها فرستادهای فوق العاده‌ای را برای رشد و توسعه اقتصاد منطقه‌ای و محلی فراهم می‌آورند. دارایی‌های شهرها بسیار وسیع و متنوع برای اقتصاد ملی اند. مطالعات زیادی باید در کشور صورت پذیرد تا جایگاه و نقش شهرها در اقتصاد خوبی روشن شود. اگر به جای توجه به جنبه‌های منفی شهرها بر جنبه‌های مثبت نگریسته شود، این نکته به خوبی روشن می‌گردد که شهرها نقشی بسیار حیاتی را در اقتصاد کشور بر عهده دارند. سیاست‌های ملی که به این جنبه‌های مثبت توجه کرده و به دنبال سرمایه‌گذاری برونو آنها باشد، نه تنها به شهرها بلکه به کل اقتصاد کشور کمک کرده است.

ایران کشوری است که به هر حال به سوی شهری شدن سریع حرکت می‌کند. سهم شهرها از اقتصاد ملی در حال افزایش است. شهرهای بزرگ و پراهمیت مانند تهران، مشهد، اصفهان، تبریز، شیراز و اهواز سهم عمده‌ای در اقتصاد ملی دارند. نقش و کار شهرهای بزرگ در حال تغییر و تحول است. شهرها نقاط اتصال نواحی شهری اند. برای آنکه این شهرها بتوانند در اقتصاد جدید جهانی همچنان سهم خود را در اقتصاد ملی حفظ کنند، لازم است توجهات خاصی از این دیدگاه به آنها صورت پذیرد.